

Reseña

Biografia del Bon Pastor: entre la lluita veïnal i l'antropologia implicada.

Ressenya de *La ciutat horitzontal: urbanisme i resistència en un barri de cases barates de Barcelona*

Stefano Portelli (2015)

**Barcelona: Temes d'Etnologia de Catalunya
447 p. ISBN: 9788439393474**

Saida Palou Rubio
Universitat de Girona

El llibre de Portelli, fruit d'una intensa i dilatada etnografia coordinada per Manuel Delgado i participada per Isabel Cadenas, Sandra Capdevila, Stefano Portelli, Núria Sánchez i Ulrike Viccaro, presenta una interessant recerca sobre la història, cultura i formes de vida associades a les cases barates del barri del Bon Pastor de Barcelona. La recerca es va dur a terme entre els anys 2004 i 2012, va comptar amb el finançament de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya i ha estat publicada l'any 2015 per la col·lecció Temes d'Etnologia de Catalunya. També s'ha publicat en castellà per Editorial Bellaterra (2015).

El llibre retrata la progressiva transformació de la vida social del barri del Bon Pastor, observant amb deteniment les complexes relacions institucionals, polítiques, geogràfiques, urbanes, urbanístiques, socials i culturals que es deriven de la transformació global de la ciutat, que l'afecten i el constitueixen. *La ciutat horitzontal* és una biografia col·lectiva i històrica del barri del Bon Pastor, una excel·lent monografia que analitza (i s'impregna) dels mecanismes de resistència, lluita i conflicte dels seus habitants, així com de la seva festivitat i quotidianitat, contribuint a l'explicació, recuperació i vindicació de la memòria del barri. Es tracta, doncs, d'un treball que *s'implica* i *participa* del mateix tema que analitza, convertint el mètode i el resultat de la recerca en instruments i arguments per als mateixos actors que la protagonitzen; en aquest sentit no és d'estranyar que a les darreres pàgines de la monografia Portelli ens delati amb una explícita i apassionada declaració a favor de la recerca implicada, activa i combativa. En el marc de l'anomenada *engaged*

anthropology, defensora d'un posicionament teòric i etnogràfic de caràcter crític i compromès, *La ciutat horitzontal* proposa al lector una revisió dels equilibris entre recerca etnogràfica, proximitat humana i activisme polític. Aquestes qüestions constitueixen el mètode i la forma etnogràfica d'aquesta recerca col·laborativa, que tal com s'apunta a les darreres pàgines del llibre no ha estat exempta de certs desafians etno-tècnics. Quan els habitants del barri i les seves xarxes familiars integren l'equip de recerca d'una forma central i alguns dels investigadors passen a viure al lloc estudiat, les fronteres entre la interpretació èmic i ètic conflueixen de tal manera que l'etnografia adopta orígens, interessos i punts de vista clarament diferenciats: així, l'estudi s'acaba convertint en "producte d'una negociació constant entre habitants del barri i investigadors externs" (Portelli 2015: 22). En aquest sentit hauria estat *pertinent* que a més d'incloure cites i descriure experiències dels veïns *naturals* del barri també s'haguessin citat veus i experiències dels propis investigadors, en la mesura que han estat coprotagonistes d'una part important dels fets observats.

Els llocs d'anàlisi de *La ciutat horitzontal* són les formes de vida, l'habitatge, el carrer i la ciutat, així com els discursos constitutius i la inqüestionable relació que mantenen amb la materialitat dels llocs. En aquest sentit la casa no és només una unitat domèstica, sinó que per damunt de tot esdevé el lloc de la identitat, la raó i el sentit de la lluita i el conflicte que motiven l'etnografia. És interessant notar la confluència que es produeix entre mètode i lloc o subjecte d'anàlisi, ja que la tècnica utilitzada –basada en la implicació i la col·laboració– esdevé un dels aspectes nodals de l'estudi: la sociabilitat. Tot plegat dóna consistència a l'etnografia i als resultats que se'n deriven, un profund coneixement de la història i les formes de vida associades a les cases barates del Bon Pastor.

La ciutat horitzontal és la biografia d'un barri realitzada *amb i entre* la lluita veïnal i l'antropologia implicada, que invita a reflexionar sobre l'estigma històric imposat als habitants del Bon Pastor i el paper de les narratives oficials, que han tractat d'estereotipar, menystenir, controlar i homogeneïtzar la identitat dels seus habitants al llarg de les dècades. Portelli realitza un magnífic exercici analític quan al·ludeix a l'obra de Francisco Candel (*Los otros catalanes*, 1964), evocadora d'una visió *culturalista* dels *altres*, mentre explica amb detall de quina manera els veïns de les cases barates del Bon Pastor s'han resistit a l'etnificació i culpabilització. L'oposició dels veïns a totes les narratives excoents i als discursos dominants ha estat constant i perseverant al llarg de les dècades, i la recerca de Portelli demostra fins a quin punt la resistència activa ha cohesionat una comunitat que, al mateix temps, s'ha acabat fraccionant i entrant en conflicte i agonia –no per una raó *cultural*, sinó a causa de les polítiques especulatives i de gestió urbanística que han afectat el barri.

El Bon Pastor ha estat un barri d'anarcosindicalisme, renovació pedagògica, lluita obrera, dissidència política, lluita antifranquisme i resistència al neoliberalisme. Portelli posa en evidència que els habitants del Bon Pastor han estat capaços d'adoptar un discurs urbà i de gestionar i transformar el seu lloc, malgrat o a causa de la desatenció política i institucional. El llibre de Portelli no es redueix a un debat sobre les tensions produïdes entre globalitat i localitat, centre i perifèria, inclusió i exclusió, sinó que proposa una superació d'aquestes dicotomies per tal de comprendre els canvis i conflictes que s'esdevenen al Bon Pastor des d'un punt de vista *horitzontal*. Aquest concepte no tan sols esdevé útil per referir-se a la forma física del barri, a la tipologia de relacions socials que el produeixen i al mètode etnogràfic (de base col·laboratiu) que s'utilitza a la recerca, sinó que també serveix per entendre la correspondència i el vincle de tot allò que succeeix al barri del Bon Pastor en relació a Barcelona, o dit d'una altra manera, el llibre demostra fins a quin punt el que s'esdevé als "marges" de la ciutat té

una significativa capacitat d'explicació, afectació i *estructuració* del conjunt urbà. El llibre defuig de la conceptualització del Bon Pastor com un cos passiu, provisional, irremeiablement vulnerat i fatalment *impactat*, i el comprèn com un lloc d'entitat, acció i reacció. Tot i el caràcter policèntric del projecte neoliberal (Brenner et al 2015), els processos de reestructuració urbana de les ciutats-regió actualment tenen una forta incidència en múltiples escales geogràfiques, polítiques, econòmiques i socials. El Bon Pastor participa d'aquests processos, i malgrat les lògiques narratives i urbanístiques que n'han fomentat tendenciosament l'exclusió i la distància, no és ni un reducte ni un marge de Barcelona, sinó una part més del seu cos. Fins i tot podem entendre aquesta *integració contextual* del Bon Pastor en relació a Barcelona des d'un punt de vista històric, especialment en el seu origen, l'any 1929, quan es construeix ja com a projecte contra-hegemònic, als *marges* físics, naturals i administratius de Barcelona, però no *fora d'ella*. El *vincle* del Bon Pastor amb Barcelona constitueix un dels aspectes més destacats i interessants de l'obra, perquè tal com afirma Portelli els barris de cases barates de Barcelona mai no han estat aïllats del context global de la ciutat.

La recerca que conté *La ciutat horitzontal* aporta un coneixement inèdit i crític sobre Barcelona i el Bon Pastor, contribuint a la reflexió sobre la relació entre urbanitat i urbanisme, entre significació, experiència i materialitat dels llocs. A *La ciutat horitzontal* una escriptura magnífica i detallada es posa al servei d'una etnografia rigorosa i exigent.

Referencias

CANDEL, F. (1967) *Los otros catalanes*. Barcelona: Ediciones Península.

BRENNER, N. et al (2015) "Urbanismo neoliberal. La Ciudad y el imperio de los mercados" in Observatorio Metropolitano de Madrid (eds) *El mercado contra la ciudad. Globalización, gentrificación y políticas urbanas*, Madrid: Traficantes de Sueños, pp. 211-243.

PORTELLI, S. (2015) *La ciutat horitzontal: urbanisme i resistència en un barri de cases barates de Barcelona*. Barcelona: Temes d'Etnologia de Catalunya.

© Copyright Saida Palou Rubio, 2017

© Copyright Quaderns-e de l'ICA, 2017

Fitxa bibliogràfica:

Palou Rubio, S. (2017), "Biografia del Bon Pastor: entre la lluita veïnal i l'antropologia implicada. Ressenya de *La ciutat horitzontal: urbanisme i resistència en un barri de cases barates de Barcelona*", *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 22 (1), Barcelona: ICA, pp. 193-195 [ISSN 169-8298].

